

Bogdan Adamczyk

Isten Szolgája, P. Kelemen Didák nyírbátori tevékenysége

Ebben az évben emlékezünk meg Isten Szolgája, Kelemen Didák atya halálának 275. évfordulójáról. Két évvel ezelőtt pedig Didák atya tartományfőnökké választásának és egyben a nyírbátori templom használatba vételének 300. évfordulója volt.

Az idő, a szükség mindig hívja a nagy embereket, de ha a Gondviselés nem küldi őket, azok nem hallgatnak az emberek hívó szavára. A Gondviselés küldte tehát ezt az embert, akire ennek a vidéknek nagy szüksége volt, hogy a népeket pusztító erkölcsi nyomorúságból kigyógyítsa és az elvesztéstől megmentse. Írásomban Kelemen Didák nyírbátori tevékenységével foglalkozom, hiszen az 1683-ban Kézdialmáson született Kelemen Didák a Nyírségben fejtette ki áldásos tevékenységét.

A XVIII. század legkiválóbb magyar minoritájának, Isten Szolgája P. Kelemen Didáknak, a székely származású, Eperjesen a teológiában tudományosan kiképzett, Szatmárban, Biharban, Szilágyságban, Hevesben, Borsodban, Csanádban és Csongrádban, Nándorfehérvárt és Pozsonyban, vagyis a szó legteljesebb értelmében a Kárpát-medence országrészei között vándorló, apostolkodó, alkotó, Miskolcon 1744. április 28-án a szentség hírében elhunyt ferencrendi szerzetes papnak életét, tevékenységét, lelki nagyságát ismertetni megtisztelő, örömteli, egyszersmind hálás feladat.

Didák atya első tartományfőnöksége alatt (1717–1720) bontakozott ki igaz alkotótevékenysége. Működésének a székhelyét Nyírbátorba tette át. Otthagytá a nagybányai házat, és elköltözött Nyírbátorba, hogy minél hamarabb saját felügyelete alatt felépíttesse a minorita rend számára a szükséges hajlékot, illetve templomot. A török dúlás, a kuruc szabadságharc egyaránt hozzájárult ahhoz, hogy a korábbi templom romhalmazzá vált. A katolikus hitűek száma megcsappant már közvetlenül a reformáció fellépése után, de a sok háborúskodás, a török uralom is hozzájárult, hogy sokan vallást váltottak. A törökök által megszállt területeken iszlám hitre tértek át, míg a Partiumban szaporodott a reformáció követőinek száma. Nem véletlen tehát, hogy Didák épp ezen a vidéken (Partium) próbálkozott hittérítő munkával. Itt volt szükség leginkább az elkobzott egyházi javak visszaszerzésére, a katolikus vallás terjesztésére.¹

1717-ben Kelemen Didák Nyírbátorban telepítette le a rendet. Ezt gróf Károlyi Sándorhoz 1717-ben írt levelében olvashatjuk,² valamint azt is, hogy a november 23-i létszámhoz viszonyítva már tízen voltak.

¹ Ráncz Teréz, *Gyöngyeiteket ne szórjátok szét!*, Kézdialmás, 2003, 23.

² Kelemen Didák levele Károlyi Sándorhoz. Bátor, 1717. december 30, In: R Rákos Balázs Raymond, *Isten Szolgája P. Kelemen Didák, O.F.M. Conv. levelei (1714–1743)*, Róma, 1978, 42.

Itt volt Didák atya apostoli munkájának központja, és innen látta el, a minorita atyákkal együtt, az egész környéken csak szórványosan található katolikus hívek lelki szükségleteit. Sokirányú tevékenysége miatt nem tudott mindig mindenhol személyesen jelen lenni, azért két lelkes házfőnököt megbízott, hogy őt képviseljék. Az első P. Labóczy Sándor volt, majd ezután P. Barabás Szilvér 1718. július 28-tól 1720. július 21-ig került ide házfőnöknek. P. Kelemen Didák csak 1720. július 22-én vette át a közvetlen vezetést. Tartományfőnöksége alatt, első ízben három évig, 1723. augusztus 9-ig volt házfőnök, majd hároméves rendfőnökség után másodízben, 1726. június 24-től 1729. július 27-ig vezette a helyi közösséget.³ Itt hat év alatt volt lehetősége és alkalma véglegesen megszilárdítani mindazt, amiért annyi éven át fáradozott és imádkozott.

A lelkes és fiatal tartományfőnök a Nyírségbe vezette rendtársait, akik egyelőre fabódéokban laktak vele együtt. Innen irányította a templom újrakezdetét, és örömmel levelezett Károlyi Sándor gróffal, akinek bőséges segítségével indult meg és folytatódott tovább az építkezés. Egyszerű bódéját „pusztai residentiának”⁴ nevezi, és tudatja, hogy a püspök is örül az építkezés haladásának, és segítségét is kilátásba helyezi. Nagy hatalmú patrónusa azonban nemcsak ígért, hanem adott is segítséget. Munkásokat meg építőanyagot is küldött, hogy legalább a templom minél hamarabb felépüljön.

1718-ban Didák hozzákezdett a templom újjáépítéséhez. Természetesen Károlyi Sándortól kapta a legnagyobb anyagi támogatást az építkezéshez. Kelemen Didák leveleiben egyfolytában hálálkodik e buzgó támogatásért. 1719. június 18-án így ír a grófnak: „*Excellentiád nékem küldött méltóságos úri levelét el vettem szerzetesi nagy alázatossággal, melyből az Excellenciád érdemünk felett hozzánk meg mutatott, mindenkor bővön tapasztalt, elégségesen meg nem köszönhető Kegyes Atyai Grátiájától alázatos instántiáimra tett örvendetes resolutiojít meg nem szűnő, szűnhető, hálaadó szép köszönettel értem.*”⁵

El is készült az 1718-ban, de az építőanyagból már nem jutott a torony építéséhez. Ekkor Didák atya Károlyi lányához, Haller Gáborné Klára grófnéhoz fordult, és a fiatalasszonynak küldött levelében megjegyzi, hogy „*fa nélkül toronyt nem építhetünk.*”⁶

Klára grófnő most is sietett eleget tenni a szent életű páter kérésének, s a torony építéséhez elegendő mennyiségű fát biztosított. Így aztán felépült a templom, és nagy ünnepek tervezése közepette készültek a fölszentelésre.

Kelemen Didák a pestisjárvány dühöngése idején, 1718-ban is éppen úgy, mint 1711-ben, megmutatta fáradhatatlan áldozatkészségét. Lelki buzgósága és mély emberszeretete erőt adott neki a betegek ápolásához. Amíg más papok rémülve menekültek a fertőzött helyekről, addig ő fölkereste a legel-

³ Hidegkuti Mihály, *A nyírbátori minorita-templom*, Szeged, 1941, 7.

⁴ Oltontúli, *Kelemen Didák életéből (halálának 200 éves évfordulójára)*, in: Kelemen Atya Közönlönye. Miskolc, 1944, 22.

⁵ *Kelemen Didák levele Károlyi Sándorhoz*. Bátor, 1719. június 18., in: Rákos: *Isten Szolgálja P. Kelemen Didák levelei...*, 76. és Takáts Sándor, *Kelemen Didák és Károlyi Sándor családja*, 256., in: *Katolikus Szemle*, Budapest, 1892.

⁶ Takáts, *Kelemen Didák és Károlyi Sándor családja...*, 544. és Csák Alajos Cirjék, *Kelemen Didák csodás élete és működése*, Miskolc, 1927, 23.

hagyatottabb betegeket, kiktől mindenki irtózott. A pestisjárvány Erdélyben is pusztította az országot. Így pl. 1719 júniusában az erdélyi feljegyzések szerint a lemhényi plébánia hívei között 213 volt a halottak száma. A Székely oklevéltárban találjuk, hogy az aratásig tartó éhínség megtizedelte a lakosságot, amikor fát, szalmát, rügyet, makkot, dögöt „rág vala a szegénység és a közösség”.⁷

Didák atya gyalog járta be a környéket, faluról falura mérföldnyi utat tett, alamizsnát osztott, a rászorulókat szentségekben és irgalmas cselekedetekben részesítette. A tudatlan népnek tanácsokkal szolgált és a kétségbeesetteket vigasztalta. Nagy bátorságot mutatott mindenütt, s így sikerült a felindult kedélyeket lecsillapítania.

A hároméves tartományfőnöksége után, 1720-ban Didák atya további három évig maradt szolgálatban mint nyírbátori házfőnök. Szükség volt munkájára, hogy a nyírbátori minorita jelenléte személyes példájával megerősítse és a nehézségekkel szembenézzen. Magát „Báthor kiáltó koldusának” nevezte, aki Nyírbátorban vett bátorságot a bátor koldulásra, mert határt nem ismerő szegénységgel küszködik.⁸ „A nyomorult koldusokhoz oly könyörületes-séggel viseltetett – írja Haller grófné –, hogy süvegét, takaródzóját, köpönyegét utazásban is, az hol tanálkozott olyással, oda adta, magát megfosztani nem sajnálta, akár mell téli üdőben is [...] Az szegényeket liszt s afféle élelmekre való nélkül nem bocsátotta.”⁹ Nyomban kéri atyját és bátyját, hogy segítsenek a szegényeken. Károlyi Ferenc gróf erre megkérdezi Didák atyát, mire volna szükségük. A válasz levelére három egyszerű szóból állt: „bor, búza, szalonna.”¹⁰

A nyírbátori templomépítés tovább folyt, bár villámcsapás lassította az építkezést, ugyanis 1721. június végén a templomtoronyba villám ütött, és emiatt lassan haladt előre az építkezés. A későbbi feljegyzésekben olvashatjuk, hogy a szent életű minorita páter élete és buzdító szavai nem maradtak hatástalannak, hanem követőkre találtak. Segítségére sietett nemcsak a környék, hanem az egész Tiszántúl – fel az északkeleti határig – minden tehetősebb katolikus családja.¹¹ Didák atya Nyírbátorban végzett szerzetesi és lelkipásztori buzgóságának jelentőségét az is mutatja, hogy P. Victorinus Bellevari,¹² akit utódjaul választottak tartományfőnöknek, 1721. június 24-én Nyírbátorba tanácsosi gyűlést hívott össze.¹³ Végül is 1722–1724 között készült el a templom mai barokk boltozata. Felszentelése 1725-ben történt. Maga Didák mondott beszédet a felszentelés alkalmával, beszédét *Lelki öröm* címmel ki is nyomtattatta Kassán.¹⁴

A templom berendezése, az oltárok tervezése, felállítása szintén Didák nevéhez kapcsolódik. „Az egész berendezés tematikája hatalmas teológiai

⁷ Ráncz, Gyöngyeiteket ne szórjátok szét..., 22.

⁸ Takáts, Kelemen Didák és Károlyi Sándor családja..., 545.

⁹ Brázay János, Gróf Károlyi Klára néhai gróf Haller Gábor özvegyének két érdekes levele, Nagy-Károly, nyomtatott Seper Kajetánnál, 1890, 16.

¹⁰ Takáts, Kelemen Didák és Károlyi Sándor családja..., 545.

¹¹ Hidegkuti, A nyírbátori minorita-templom..., 7.

¹² Knáisz Mihály, Chronologo-Provinciae Ordinis FF. Minorum S. Francisci Conventualium Provinciae Hungariae et Transsylvaniae, Posenii, 1803, 346, 360, 394.

¹³ Uo., 394.

¹⁴ Ráncz, Gyöngyeiteket ne szórjátok szét..., 24.

program szerint készült el, szerzője maga Kelemen Didák volt.¹⁵ A templom mellé iskolát is építtetett, és 1734-ben megindította a kolostor felépítésének munkálatait Nyírbátorban.

Didák atya közben nemcsak új otthonát gondozta, nem szűnt meg a közeli és távoli vidék lelki javán is munkálkodni. A vegyes vidék fáradhatatlan igehirdetője, a Tiszántúl, a Nyírség apostola. Sok embert vezet vissza a katolikus egyházba (a tanúvallomások 300–1500 megtérésről beszélnek).¹⁶

Szüntelen járt Nyírbátort és környékét, ahol felkutatta azokat, akiket régen nem gondoztak. Felébresztette tanításával és beszédeivel a vallás iránti érdeklődést. Tanított, katekizmusokat és szentbeszédeket állított össze, melyek egy részét nyomtatásban is terjesztette. A „koldulásból szerzett alamizsnából ingyen tartott husz-huszonkét gyermeket, s akármely szűk időben el nem hagyta”.¹⁷ Főúri támogatói révén, és az összegyűjtött adományokból több faluban is visszaszerzi a protestánsoktól elfoglalt templomot, és számos helyen újakat is építtetett. Fehérgyarmaton, Csengerben, Érkeserűn és Tarcsán templomokat emeltet, Nagykárolyban és Nyírbaktán odahat, hogy a régi katolikus templomok visszakerüljenek a hívek tulajdonába.¹⁸ A lakosságot visszavezette a katolikus hitre, és „*ahol megjelenik csakhamar virágzásnak indul a magyarság ősi hite*”.¹⁹

Didák atya felelevenítette a régi hagyományokat, a búcsúkat az úri rendek jelenlétével ünnepelte, hogy jó példát adjanak másoknak, és a többieket buzdítsák a vallásos életre. Ily módon az ájtatosságok, úrnapi körmenetek, nagypénteki szertartások, sőt passiójátékok az egész megyében kedvelté váltak. A nyírbátori házfőnöksége alatt az Úrnapiját, és minden bizonnyal ezt követően Páduai Szent Antal napját a hívek példás részvételével ünnepelték meg. 1720. június 7-én egyben kéri a kolostor támogatóját, hogy – „*Isten eő sz. neve dicsőretinek terjedéséért, másokh szép példaadásért, lelki épületekért, az itten kezdendő ájtatosságnak öregbítéséért, az teljes búcsúk elnyeréséért*”²⁰ – egész háza népével menjen el Nyírbátorba.

A Krucsay- (Passió-) oltár története

Nyírbátorban már a XIV. században állt az a ferences templom,²¹ ahová a XV. század végén, 1493-ban Báthori István temetkezett. A reformáció térhódításakor, a XVI. század közepétől, a térség ura, Báthori György is ennek a val-

¹⁵ Baranyai Béláné, *A nyírbátori minorita templom berendezéséről*. 198.; In: Művészettörténeti Értesítő, 3. szám, 196–229., Budapest, 1960.

¹⁶ Jakubinyi György, *A szentek nyomában Erdélyben*, Gyulafehérvár, 2009, 120.

¹⁷ Takáts, *Kelemen Didák és Károlyi Sándor családja...*, 400.

¹⁸ Takáts, *Kelemen Didák és Károlyi Sándor családja...*, 546.; Csák, *Kelemen Didák csodás élete és működése...*, 28.

¹⁹ Takáts, *Kelemen Didák és Károlyi Sándor családja...*, 546. és Hirschberg Kornél: *Magyar minorita Hittérítők*. Budapest, 1944, 30.

²⁰ *Kelemen Didák levele Károlyi Sándorhoz*, Bator, 1721. június 7.; in: Rákos, *Isten Szolgája P. Kelemen Didák levelei...*, 96.

²¹ Szakemberek, régészek és művészettörténészek által nem bizonyítható.

lásnak híve. Ezáltal egyre nehezebb lett a szerzetesek élete. Romlott a templom és a kolostor állaga, de a legsúlyosabb, végzetesnek tűnő csapás akkor következett be, amikor 1587-ben ellenséges hadak mindent feldúltak és felégették. Majd 130 éven át „hatalmas rom” maradt, és ezt tekinthetjük az ország akkori állapotára is jellemzőnek.

Ezeknek a nyírbátori romoknak az újjáélesztéséhez kezdett Didák atya 1717-ben. *„Enyim csak a foldozás...”* – olvassuk saját szavait a *„Búzafejek”* prédikációgyűjteményben, abban a levélben, amelyben az építkezésről is beszámol. És századok óta áll, és reméljük, hogy még századokig állni fog a magyar haza híres műemlék temploma, benne a barokk fafaragás egységes terv alapján készített remekeivel,²² ahogyan azt Lukácsy Sándor is bemutatja:

„Sokan ismerik és csodálják a nyírbátori faragott Krucsay-oltárt, a passió naturalista Krisztusával és magyaros öltözetű pribékjeivel; kevesen tudják, hogy ezt s a templom többi berendezését Kelemen Didák tervezte. Nagypénteki beszéde előbb készült el, mint az oltár, de talán megengedhetünk egy kis képzeletjátékot: áll a derék szerzetes a maga tervezte szószéken, a passió-oltárra mutat, és mondja-mondja a legszebb magyar prédikációt, mely valaha is elhangzott Krisztus szenvedéséről... A hallgatók sírnak.”²³

A Passió-oltár története Nádfői Krucsay János személyéhez kötődik, aki 1700-ban, 23 évesen feleségül vette a nála jóval fiatalabb Tolnay Borbált (14-15 éves lehetett). Krucsay János II. Rákóczi Ferenc odaadó híve volt, a szabadságharc alkalmával többször is fogságba került. 1711-ben a fogságból hazatérve felesége, Tolnay Borbála hűtlenségének híre várta. Haragjában és keserűségében feljelentette feleségét. Már 1711 májusában pert indított a hűtlen asszony ellen. A bíróság bűnösnek találta az asszonyt, a per halálos ítélettel végződött, de rövid idővel a kivégzés előtt Krucsay megbocsátott a feleségének.²⁴

Reverzális adott hűtlen feleségének, de kemény feltételeket is szabott,²⁵ ha felesége mégsem tartja meg, akkor Krucsay minden törvényes rendet kikerülve jogosult a halálos ítéletet végrehajtani, sőt *„átok alatt senki gratiát se kérhesen fejemenk”*.

Aztán a legkeményebb feltétel, hogy Krucsayné Tolnay Borbála minden vagyona Krucsay Jánosra szállt. Tolnay Borbála a haláltól ugyan megmenekült, de helyzete végtelenül kiszolgáltatott lett, Krucsay pedig meggazdagodott. Ha lefejezteti nejét, akkor a Tolnay-vagyon visszaszállt volna a Tolnay családra.

16 évvel később, 1727. november 24-én Krucsay János feleségét rajtakapta Krasznay Kovács Ferenc deákjával.²⁶ Borbála asszony a korábbi

²² Kecskeméti Gábor: *Rettenetes utolsó szempillantás*. In: Publicaciones Universitatis Miskolcensis. A konferencia előadásai. XIII. t., 31–39., Miskolc, 2008.

²³ Lukácsy Sándor: *Kelemen Didák nagypénteke*, in: *A végtelen jövő. Irodalmi tanulmányok*, Budapest, 1998, 49.

²⁴ Kőszeghy Péter, *Krucσαι János, a halál leánya és a „Rettenetes utolsó szempillantás”*, in: *Kuruc(kodó) irodalom. Tanulmányok a kuruc kor irodalmáról és az irodalmi kurucokról*, Mórincz Zsigmond Kulturális Egyesület, Nyíregyháza 2013, 58–68.

²⁵ A reverzális 1714-ben hirdették ki Nagykállóban, III. Károly jóváhagyásával.

²⁶ Kőszeghy, *Krucσαι János, a halál leánya...*, 68.

halálos ítélet miatti félelmében a radi minorita kolostorba menekült, ahol menedéket kért és kapott. Krucsay négy fegyveresét küldte el a kolostorba, de az asszony nem volt hajlandó elhagyni a kolostort. Majd csellel elfogatta. Elment Jósvay Ferenc kisvárdai plébánoshoz – mondván, egy kis civakodás történt közte és felesége között –, és kérte a plébánost, menjen el és hozza ki az asszonyt. A plébános jóhiszeműen el is ment, rábeszélte az asszonyt, aki 11 nap után kijött a kolostorból. Ám a fegyveresek azonnal elfogták. Az 1727. december 17-i közgyűlésen Krucsay János halált kért felesége fejére a következő indokkal: *„a hóhér keze vegye ki a tisztességes embe- rek közül”*.

A vád ismét házasságtörés volt, visszaeséssel súlyosbítva. Tolvay Borbála ellen 16 tanút sorakoztattak fel. A tárgyaláson Jósvay plébános tiltakozását fejezte ki, amiért Krucsay félrevezette,²⁷ és ehhez csatolta három radi minorita szerzetes vallomását is. A várkapitány azzal védekezett, hogy a plébános kiforgatta a szavait, és a felesége önként hagyta el a kolostort. 1728. január 22-én kezdődött a per, melyet feltűnő gyorsasággal tárgyaltak, Borbála asszony ügyvédje tiltakozott is amiatt, hogy nem kapta meg a törvény által előírt felkészülési időt, valamint amiatt, hogy a nemesasszony ellen jobbágyok tanúskodtak. A férj ez alkalommal nem bocsátott meg a feleségének, kimondták a halálos ítéletet, és e hónap 30-án a kisvárdai vár bástyáján Borbálának fejét vették. Krucsay János két és fél hónappal a kivégzés után, áprilisban újra megnősült,²⁸ a 28 évvel fiatalabb Csebi Pogány Borbálát vette el feleségül.²⁹ Boldogságát azonban hamarosan beárnyékolta súlyos lelkiismeret-furdalása, feleségének halála miatt. Második feleségével megbíztak egy eperjesi mestert a passió-oltár elkészítésével. Krucsay János valószínű azért éppen Nyírbátorban állíttatta a passió-oltárt, mert a per folyamán a minoritákat sértette meg aljas hazugságával,³⁰ és mivel Nyírbátorban a minorita szerzetes Kelemen Didák éppen akkor kezdte meg a templom újjáépítését, így ennél jobb helyet nem talált az

²⁷ Szoboszlay György, *Egy magyar passiójáték, Tolvay Borbála két házasságtörési pere, 1711–1728*, in: *Közösség és identitás*, szerk. Pócs Éva, Bp., 2002, 222. Kelemen Didák nyilván értesült az eseményről, és a három minorita atyát, Csengery Jakabot, Szunyogh Lászlót és Georgius Szászt ismerte. A testimonialis kelt: Rad, 1728. január 20. *„tisztelendő páter Jósvay Ferenc plébános uram ilyen asszekurációval és kondícióval hajtá ki az asszonyt, őkegyelmét klastromunkbul, tudniillik csak jöjjön ki az azilumbul és menjen akármelyik jószágába, semmi bántódása nem lészen Krucsay János uramtul, és jobb lészen az asszonynak most énelem eljönni maga jószántábul, hogynemint tovább-tovább az urát haragra gerjeszteni, mert én minden következő nyomoruságtul meg fogom menteni. Mely alkalmatossággal ott lévén nemzetes Balaskó András és István uramék is, őkegyelmek is hittal konfirmálták, hogy az asszonynak az említett úrtul semmi bántódása nem lészen. Különben ha ezen szókat és hites konfirmációkat nem hallottuk volna, az asszony az azilumbul semmikép ki nem jött volna”*

²⁸ Kelemen Didák Krucsay János halotti prédikációjában elmondta, hogy Csebi Pogány Borbálával 13 évet és két hónapot élt házasságban. Ezekből következően tesszük az esküvő időpontját 1728 áprilisára.

²⁹ Szoboszlay, *Egy magyar passiójáték...*, 225–231.

³⁰ Szoboszlay, *Egy magyar passiójáték...*, 222.

oltárnak, amelyet már 1729-ben elkezdtek építeni. Az oltár felállítására 1731 júliusában került sor.³¹

Krucsay János kisvárdai várkapitány, földesúr és felesége, Csebi Pogány Borbála 1731-ben engesztelésül adományozta a templomnak. Krucsay János második házasságkötése után 14 évre, 1741. június 18-án hosszas szenvedés után meghalt. Nyírbátorban a minorita kolostor udvarán ravatalozták fel. A gyászbeszédet Kelemen Didák tartotta, s beszéde végén a halott egyik imáját idézte: *„...megvallom szóval, szándékkal, cselekedettel véghezvitt vagy elszánt gonoszságaimat. ...Uram, Jézus, szent véred hullásáért, keserves kín-szenvedéseidért bocsásd meg énnekem minden bűnömet.”*

Az oltár adományozói templomunkban pihennek. Krucsay a szentély északi falánál, mivel halálakor (1741. Szent Jakab havának 13. napján) az oltár még ott állt, felesége, Csebi Pogány Borbála pedig a szerzetesek kriptájában. Ő férjét 36 évvel élte túl, 1777-ben halt meg.

Az oltár a Rákóczi-szabadságharc utáni újjáépítés egyik maradandó emléke. 1725. október 4-én Károlyi Sándor gróf jelenlétében történt a barokk előcsarnokkal, karzattal és boltívvel újjáépített gótikus templom újraszentelése. Az újra használatba vett templom berendezéséhez sikerült Didák atyának megnyernie a környék katolikus földesurait, akik később az általuk kifizetett oltárok alá temetkeztek. Amikor szent életű P. Didák 12 éves nyírbátori működése után 1729-ben Miskolcra megy, lényegében már elkészültek az eperjesi és lőcsei műhelyekben faragott oltárok.³² Az egykori minorita templom többi oltárától formailag és tartalmilag sok mindenben különbözik a Krucsay- (Passió-) oltár, amelyet Nádfőy Krucsay János szabolcsi földesúr és felesége, Pogány Borbála 1731-ben építtetett.

Az oltár készítőjét nem ismerjük, egy ismeretlen eperjesi mester volt (talán Temporovics Zakariás,³³ aki a miskolci és a nyírbátori minorita templomban dolgozott), de szellemi alkotóját, koncepciójának kidolgozóját nagy valószínűséggel igen: Kelemen Didák atya lehetett, aki egy passiójáték életképét faragtatta meg.³⁴ Ha Krucsay János történetesen nem érez lelkiismeret-furdalást első felesége kivégzése miatt, és Istent nem akarja kiengesztelni, ma szegényebbek lennének egy értékes műalkotással, amely drámai kifejezőerejével, népies alakjaival páratlan a maga nemében.

A Passió-oltár és a többi, nem kevésbé híres oltár tűzvészeket, forradalmakat, háborúkat élt túl, megmaradt csodálatos módon, s bár a 280 év előtti fényükről, színükről és ragyogásukról aligha lehet fogalmunk, még így is, megmentő kezek után kiáltva is döbbenetes hatást váltanak ki a látogatókban.

³¹ Rákos B. Raymund, *Ugye atyafiak?!. Isten szolgája Isten Szolgája P. Kelemen Didák, O.F.M. Conv. élete 1683–1744*, Róma, 1975, 399.

³² *A Nyírbátori Minorita Templom Krucsay-oltára [Passió-oltár] – Hapák József fotói*, Debrecen, 1994.

³³ *A Nyírbátori Minorita Templom Krucsay-oltára*, bevezetés.

³⁴ Rákos, 1975, *Ugye atyafiak...*, 401–444.